

УДК 330.101

Стратегія духовно-ноосферно-сталого господарського антикризового розвитку як вектор переходу до ціннісної раціональності

Задорожна О.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки та світового господарства
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

Антикризовий формат наукових досліджень господарства повинен стати особистісним, бо саме особистість є базовим свободо-відповідальним творчим суб'єктом господарства творення. Виходячи з основних постулатів постнекласичної людиномірної науки: аксіоми про єдину триіпостасну – духовно-біо-соціальну природу людини; уном людяності та архетип «свобода-відповідальність», слід оновити економічну методологію, що пов'язано з переходом до ціннісної раціональності. Антикризова життєдіяльність людини заради зростання добробуту українців повинна відбуватися через необхідність розробки і реалізації національної антикризової стратегії духовно-ноосферно-сталого господарського розвитку. Особливу роль у її формуванні належить неодирижизму держави, який стає вищим проявом духовно-ідеального в господарському перетворенні матеріального світу.

Ключові слова: духовно-біо-соціальна природа людини, стратегія духовно-ноосферно-сталого господарського розвитку, особистість, свобода-відповідальність, уном людяності, неодирижизм.

Задорожная О.Г. СТРАТЕГИЯ ДУХОВНО-НООСФЕРНО-УСТОЙЧИВОГО ХОЗЯЙСТВЕННОГО АНТИКРИЗИСНОГО РАЗВИТИЯ КАК ВЕКТОР ПЕРЕХОДА К ЦЕННОСТНОЙ РАЦИОНАЛЬНОСТИ

Антикризисный формат научных исследований экономики, а шире – хозяйства должен стать личностным, ибо именно личность является базовым свободно-ответственным творческим субъектом хозяйствотворения., ядром человекомерных комплексов – предмета анализа новой. Исходя из ее основных постулатов постнеклассической человекомерной науки: аксиомы о единой триипостасной – духовно-био-социальной природе человека; унома человечности и архетипа «свобода-ответственность», следует обновить экономическую методологию, что связано с переходом к ценностной рациональности. Антикризисная жизнедеятельность человека ради роста благосостояния украинцев должна осуществляться посредством разработки и реализации национальной антикризисной стратегии духовно-ноосферно-устойчивого хозяйственного развития. Особенную роль в ее формировании принадлежит неодирижизму государства, который становится высшим проявлением духовно-идеального в хозяйственном преобразовании материального мира.

Ключевые слова: духовно-био-социальная природа человека, антикризисная стратегия духовно-ноосферно-устойчивого хозяйственного развития, личность, свобода-ответственность, уном человечности, неодирижизм.

Zadorozhnaya O.G. STRATEGY OF THE SPIRITUALLY-NOOSPHERE-SUSTAINABLE ECONOMIC ANTI-CRISIS DEVELOPMENT AS A VECTOR OF TRANSITION TO VALUE RATIONALITY

The anti-crisis format of scientific research of the economy, and, more broadly, of the economy, must become personal, for it is the individual who is the basic free-responsible creative subject of the creation., the nucleus of human-dimensional complexes – the subject of analysis of the new. Proceeding from its basic postnonclassical human-science postulates: the axioms of a single tri-static – the spiritual-bio-social nature of man; unotomy of humanity and the "freedom-responsibility" archetype, it is necessary to update the economic methodology, which is connected with the transition to value rationality. Anticrisis human activity for the sake of the welfare of Ukrainians should be achieved through the development and implementation of a national anti-crisis strategy of spiritually-noosphere-sustainable economic development. A special role in its formation belongs to the neodirizhm of the state, which becomes the highest manifestation of the spiritually ideal in the economic transformation of the material world.

Keywords: spiritual and bio-social nature of man, anti-crisis strategy of spiritually-noosphere-sustainable economic development, personality, freedom-responsibility, unicity of humanity, neodirizhm.

Постановка проблеми. Осмислення глибинних проблем виходу з сучасної глобальної полікризи потребує кардинального оновлення методологічних засад дослідження антикризових трансформацій задля зрос-

тання рівня і якості життя, добробуту українців. Зародок кризи почався з того, що «науковий світогляд і якісно і кількісно втратив той основний масштаб, яким визначається усі інші наші масштаби: *саму людину*» [1, с. 344].

Що ж до вектору і змісту сучасних соціально-економічних реформ, то слід всебічно осмислити М. Хоркхаймера: «Інструментальний характер мислення у проведенні реформ не може бути критерієм істини» [2, с. 102] (виділено нами – О. З.). Загальним дороговказом антикризових трансформацій повинно стати положення М. І. Туган-Барановського про те, що нове світобачення «знайшло і затвердило одну верховну святиню – людську особистість». Воно схилилося перед людиною як такою» [3, с. 15-16] (виділено нами – О. З.). Все це досить впевнено свідчить, що увесь формат досліджень економіки, а ширше – господарства повинен стати *особистісним*, бо саме особистість є базовим свободо-відповідальним творчим суб'єктом господарство творення, ядром людинорозмірних комплексів – предметом аналізу нової постнекласичної людиномірної науки.

Аналіз останніх наукових публікацій. Неокласична, неоліберальна економічна наука перебуває в кризі. Різні автори намагаються осмислити проблему виходу з кризи через становлення нового мейнстріму – неінституціоналізму; реактуалізацію методології індивідуалізму, переходу до якісно нового лібералізму, коли економіка стає соціальною сферою, а головною сферою наукових досліджень повинна стати соціоекономіка. Проте глибокий аналіз усіх цих нововведень показує, що вони опираються на традиційні догми біосоціальної суті людини, методологію індивідуалізму, розуміння соціальності як якогось вищого прояву життя економічного індивіда.

У руслі формування нової постнекласичної людиномірної економічної науки запропоновано новий формат дослідження господарюючої людини, де основними постулатами стають аксіому про єдину трипостасну – духовно-біо-соціальну природу людини; уном людяності та архетип «свобода-відповідальність», особистість як базовий свободо-відповідальний творчий суб'єкт господарських трансформацій, перехід до ціннісно-раціонального формату [див.: 4].

Мета статті полягає змістовному розкритті необхідності переходу до національної антикризової відроджувальної стратегії духовно-ноосферно-сталого господарського розвитку, розробка якої можлива у форматі постнекласичної людиномірної господарствознавчої науки.

Викладення основних матеріалів наукового дослідження. Хоча майже вся суспільствознавча наука займалася насамперед

аналізом *соціальної складової біосоціальної* сутності людини, все ж доводиться констатувати, що традиційне визначення соціального, яка включає *все*, що не є біологічним, є досить поки непереборною межею спрощення розуміння цілісності реальності, в тому числі й людини-особистості. Зрозуміти істинну суть нинішньої кризи можна, коли поставимо запитання: чим визначається суто соціальне як взаємодія людей? Заглибившись у проблему, починаємо розуміти *нейтральність соціальності* як взаємодії індивідів, бо остання може мати цілком протилежне спрямування: як задля блага людини, так їй у зло. Є взаємодії благісні, спрямовані на задоволення потреб самопізнання і самореалізації особистості, яка є головною цінністю у людському, людяному суспільстві; а є взаємодії, коли діяльність людини спрямована на завдання шкоди самій людині та Природі, як то: атомна зброя, виробництво наркотиків, алкоголю та т. п.

Це говорить про те, що глибше соціального існує сутнісна, визначальна внутрішня сфера духовно-моральнісних цінностей і мотивів, які повинні «задавати» коридор діяльності для суб'єктів господарювання. Соціальне як взаємодія є в основному наслідком відображення того, що відбувається в душі людини, які цінності, мотиви, орієнтири і устремління там вирують, чим керується людина при ідеальній побудові майбутніх образів та проектів та на що спрямовані її дії та взаємодії при об'єктивації своїх внутрішніх побудов у феноменальному світі. Тому постає перед людиною досить чітке завдання пізнання свого внутрішнього духовного світу, який певним чином *кодує інакше можливе* спершу у духовно-ідеальній площині, а потім намагається створювати його через свою творчу діяльність як процес об'єктивації. При правильному розумінні внутрішнього духовного світу і свідомій реалізації такого розуміння відбувається процес *одохотворення, олюднення* дійсності, що сьогодні в глобальному кризовому світі стає рівнозначним виживанню і спасінню людства, а також охороні Природи як необхідного середовища для життєустрою людини.

В цьому сенсі необхідним стає розуміння того, що сучасна людина не має права задовольнятися якимось однобічним, однорівневим, однолінійним баченням понадскладної реальності, яке досі за інерцією пропонує механіко-матеріалістично налаштована традиційна наука. Науковий погляд і наукова трактовка до сих пір в основному ігнорує все

те, що знаходиться в сфері духу, духовності, тобто те, що не вловлюється фізичними пристроями та інструментами, а також поки що не підлягає науковим експериментам.

Як показав аналіз новітнього періоду ринкових перетворень, спостерігається, за словами О. С. Ахієзера, «катастрофічна нездатність відтворити і розподіляти необхідний мінімум ресурсів з точки зору досягнутих суспільством потреб. Зберігся інверсійно-катастрофічний шлях рішення проблем. Збереглося також панування ілюзорних уявлень суспільства про самого себе, боротьба міфів як форма зіткнення різних груп. Нині, однак, зміст цих уявлень носить абстрактно-ліберальний характер» [5, с. 783]. І подолання такого стану вимагає насамперед кардинальної зміни світорозуміння, коли рефлексія повинна піднятися на вищий щабель осмислення кризової дійсності, мати спрямування не сліпого копіювання і насадження запозичених іноземних інститутів, а поглибленого аналізу причин того, що відбувається у сфері національного господарства. Така рефлексія «відкриває шлях творчому процесу народу: культурного, соціального, політичного і т. п. Як наслідок, спір про долю суспільства і народу як про щось задане зовні повинен переміститися в сферу... зростання *відповідальності за свою власну долю* в постійно змінному світі в усе більш складних умовах» [5, с. 782] (виділено нами – О. З.).

Проте, ставлячи як вищий науковий ідеал навіть природничих наук пізнання *цілісного* світу, перед людиною, яка навіть вважає себе лише науковцем, неминуче постає вимога «прийняти єдність науки і духовності» [6, с. 307], змінити координати мислення і світобачення. Зміст сучасної рефлексії вже не може не опиратися на розуміння *провідної ролі духовності* в протикризових господарських перетвореннях. Якщо не приймається до уваги наявність духовного світу, то годі й говорити про цілісність реальності, про її синкретичні витоки, потенційну духовно-ідеально-інформаційну матрицю розгортання життя. Та й ми самі зараз уже добре усвідомлюємо, що людина «виходить», зароджується з клітини ДНК, у якій лише 3-5% ємності займають 46 хромосом біологічного наслідування від батьків, а 95-97% її ємності, яку раніше генетики називали «генетичним сміттям», заповнені саме первинною інформацією, яка розгортається через *меми* (культурне) і *уни* (саме людське, людяне), що й дає змогу розвиватися особливій живій істоті, яка

отримала найменування «людина». Саме ці 95-97% стосуються розвитку сфери духовності та є визначальними для формування людини саме як людини, як *цілісної особистості*.

Якщо ж перейти тепер до більш загальної проблеми виживання людства, то на перший план висувається розробка відповідної стратегії господарювання, яка б змогла забезпечити розв'язання вкрай гострих суперечностей сьогодення в руслі людських цінностей життєдіяльності людини/людства. Справа в тому, що «неоліберальні реформи, при тверезому розмислі, не привели ні до прискорення процесів демократизації (які почалися задовго до неолібералізму...), ні до сталого економічного зростання...». Більш того, «якщо скористуватися афористичним висловом британського економгеографа Девіда Харві, постає питання про «порятунок капіталізму від неолібералізму», про стабілізацію і «цивілізованість» світових ринків» [7]. У цьому ключі ми перш за все повинні критично оцінити ті теорії чи концепції, які зараз на слуху і пов'язані з пошуком шляхів подолання сучасної глобальної кризи. Це дві сучасні головні концепції господарських перетворень: сталого розвитку і ноосфери. При цьому зараз більшого практичного значення набувають саме критичні моменти щодо виявлення їх недоліків чи шкоди для людини/людства. Це пов'язано з тим, що в практичному плані ці дві концепції майже не реалізуються, а є здебільшого об'єктом наукових дискусій. Наука в основному зводиться до розвитку *інтелекту*, а про духовність майже не згадувалося в жодній з цих концепцій. Вони проникнені технократичним духом, де, по суті, людина з її духовно-моральнісними цінностями і мотивами знаходилася у кращому випадку на другому плані. Тому гоніння за сталим розвитком під зазивні лозунги про ноосферу насправді створили штучну *техносферу*, яка досить швидко підкорила людину, зробила її «гвинтиком» у пануючій зараз соціотехнічній системі. Цим самим були штучно створені реальні умови для наростання тенденції процесу *розлюднення*, де стали досить вміло і майже повсюдно використовуватися технології маніпуляції свідомістю.

Людська Культура почала бідніти за рахунок того, що її інтелектуальне начало стрімко розвивалося, а духовне начало опиналося на задвірках сучасного розвитку. Хоча тут постає сутнісне питання: чи є такий процес справді істинним розвитком? Очевидно, що тут гово-

рити про розвиток як якісну зміну щодо створення продуктивних кращих умов для цілісної життєдіяльності людини можна говорити з великим перебільшенням. Наукове знання, яке перш за все втілюється-реалізується у розвитку інтелекту, стає геологічною силою, як і писав В. І. Вернадський. Проте специфіка такої сили полягає і в тому, що вона може спрацьовувати, використовуватися й проти самої людини, про що й попереджав В. І. Вернадський. Саме це й відбулося в ХХ столітті, яке залишило в наслідок людству кризу, яка має насамперед головну причину – деградацію духовності людини, незважаючи на високий рівень розвитку інтелекту.

Тобто можна з впевненістю і достовірністю говорити, що в обох вказаних концепціях: стало розвитку і ноосфери висхідно *не було закладено розуміння першочерговості духовної сфери у цілісній життєдіяльності* господарюючої особистості, глибоко не усвідомлювалося значення і ролі *свідомості для цілісного продуктивно-благосного розвитку* як самої людини, так і суспільства. Розрив між матеріальним і духовним світом не міг в кінці кінців не вилитися в глобальну кризу існування людства. Проте слід чітко розуміти, що ті методи діяльності людини, які *ігнорували духовність*, спровокували і сприяли розростанню та поглибленню кризи. Вони не можуть вважатися рятівними для людства. Тому виникла настійна необхідність здійснювати пошук нових шляхів і способів антикризової діяльності, виходячи з трипостасної духовно-біо-соціальної природи людини та її свободи-відповідальності, коли саме *духовність* має стати головною ланкою ланцюга, зачепившись за яку можна і треба витягувати людство з прірви глобальної нео-ліберальної кризи.

При цьому ми повинні свідомо віддавати звіт собі у тому, що саме *духовність* визначає статус особистості як суб'єкта, який є не просто носієм культури, але й ініціатором соціальних новацій, що повинні незмінно ґрунтуватися на системі людських цінностей. «*Духовність відображає у ціннісних формах свідомості та культури вічні смисложиттєві екзистенційні проблеми людини, піднімаючи її над своїми еґоїстичними розрахунками і частотністями повсякденного життя. Духовну культуру наповнюють людські цінності, моральні норми, життєві смисли, соціальні ідеали та ідеології, релігійні погляди.* Вона моральнісно окрашена і пронизана цінностями. Вона немислима поза суб'єкт-суб'єктними відносинами, поза спілкуванням. У полі культури світ сприй-

мається не сам собою, а у безпосередньому зв'язку з суб'єктом та його системою цінностей» [8, с. 166] (виділено нами – О. З.).

У суто практичному сенсі продуктивні для людини і Природи господарські трансформації не можуть не запліднюватися духовно-культурними цінностями і внутрішніми мотивами, які повинні *передувати* конкретним цілям реформаторських змін. У цьому плані настійно необхідно розуміти, що слід «в інтересах кожного із нас відшукувати шляхи повернення духовного начала, в наше індивідуальне та суспільне життя, яке повинно буде включати не лише теоретичне визнання духовності як життєво важливого боку існування, але й заохочення і суспільне схвалення тих видів діяльності, які сприяють розкриттю через переживання переходу до духовних вимірів дійсності» [9, с. 180]. Тому зараз вкрай важливо не просто насолоджуватися і тішитися з досягнутого досить високого техносного рівня розвитку, який через НБІК-конвергенцію та створення штучного інтелекту *уможлиблює перетворення людини в гуманοїдного робота.* Людина повинна робити все для того, щоб і надалі залишатися *саме людиною.* І це є можливим лише в форматі духовно-морального розвитку, коли зміниться ціннісно свідомість, коли потенційні сакральні коди і зразки *людяності* будуть розгорнуті в повну силу, коли ми *як люди* зуміємо кардинально змінитися через розуміння того, що «свідомість і людська психіка – це щось набагато більше, ніж випадкові продукти фізіологічних процесів в мозку; вони представляють собою відображення космічного розуму, який пронизує все суще. Ми не просто біологічні машини і високорозвинені тварини, але й безмежні поля свідомості, що перевершують простір та час» [10, с. 41-42].

Все це досить доказово говорить про те, що для відродження національної економіки, а більш широко – народногосподарського комплексу необхідно сформулювати цілісну господарську систему, яка б забезпечувала досягнення національних інтересів, для чого необхідно створити відповідну систему багаторівневого адаптивного управління, здатну забезпечувати ієрархічну цілісність господарства країни. Проте, слід розуміти, що «в сучасних умовах функціонування глобальних процесів стає практично безглуздим вбудовувати політику національного розвитку у концепціях традиційної класичної навіть неокласичної економтеоретичної парадигми розвитку. Необхідні нестандартні рішення, які

можна знайти у метафізичній і метапросторовій дослідницькій методології» [11, с. 154].

Метафізичний формат створення стратегії національного господарського розвитку вказує на те, що її фундамент повинен будуватися на духовно-моральнісних цінностях, які, в свою чергу, повинні запліднювати цілі такої стратегії. Такий формат є не лише необхідним, але й його загальні контури прорисовуються тим, що ми вже стали на поріг *нової парадигми – духовно-ноосферно-сталого розвитку* [див.: 12; 13], розуміння якого дає змогу органічно об'єднати сутнісні моменти концепцій ноосфери і сталого розвитку та теорії про триіпостасну – духовно-біо-соціальну природу людини. При цьому визначальною фундаментальною засадою такої парадигми є *духовно-моральнісні цінності* цілісної людської діяльності, а практичне розгортання вказаної природи реалізується шляхом благосної *господарської діяльності* як *цілісної* сфери творчо-інноваційного життєстверджуючого смислопошуку і самореалізації у процесі створення якісно інакше можливого людського майбутнього.

Сутність духовно-ноосферно-сталого розвитку можна визначити, виходячи з самої такої назви, де у процесі розвитку органічно поєднуються та взаємодіють три основоположні сфери пізнання-господарювання сучасної людини-особистості: *духовний світ; світ науки і людського розуму; матеріально-технічний світ забезпечення життєдіяльності як сфери перетворення Природи*. При цьому безсумнівним є те, що *енергії духовності* пронизують усі три вказані світи, складають певний особливий повсюдний «клей», що *пропитує і поєднує ці світи в життєтворчу єдність* – господарську дійсність, яка реалізує *суть висхідної синкретичної реальності* в самих найрізноманітніших формах господарювання людини-особистості.

На перший погляд, як здається, немає різниці між духовним світом і світом науки та людського розуму. Проте їх різниця зводиться до того, що в *духовному світі* покоїться ідеально-ціннісна основа життєдіяльності людства як особливого людського живого біологічного виду Людина («Чоло-Вік») й саме на цих засадах проходить розгортання глибинної синкретичної реальності в формах господарювання.

Світ науки і людського розуму, являючись частиною духовного світу, в той же час є *інструментом* досягнення духовно-моральнісних цінностей – єдності людського світу і *приспосовування-перетворення* Природи для

потреб людського існування-розвитку. У цьому плані світ науки є похідним від глибинного духовного світу і у ньому проявляється *інструментальний розум* людини, що включає особливу сферу пристосовування її до Природи завдяки розвитку знання, науки і техніки. Матеріально-технічний штучний світ сучасного людського функціонування має своє покликання насамперед у забезпеченні матеріально-технічних умов для такого існування.

Сьогодні зрозуміло, що другий і третій світи достатньо глибоко пізнані людиною і у відповідності з таким пізнанням вона перетворює й саму Природу як природне середовище своєї життєдіяльності. Проте розуміння цілісності реальності-дійсності зовсім недостатньо, виходячи лише з цих двох світів. Тому завдання досягнення глибинного духовного світу людини зараз стає імперативно-пріоритетним, бо мова йде про необхідність подолання кризи техносоціальної цивілізації, що несе людині постлюдське майбутнє, про те, що лише через вдосконалення своєї свідомості та глибинного досягнення-впровадження духовних людських цінностей у людини може бути майбутнє.

З огляду на актуальні проблеми сучасного стану національного господарства, які породили нинішня соціально-економічна політика уряду, що привела до процесів деіндустріалізації і зубожіння більшості українців, доцільно розроблювану парадигму духовно-ноосферно-сталого розвитку характеризувати як основну національну стратегію, спрямовану на свободу-відповідальне і партнерсько-відроджувальне господарське реформування України. Реалізація такої парадигми має *великий потенційний шанс* для відродження насамперед розваленої національної системи господарства тому, що в країні є соціальна пам'ять про різноманітні форми необхідних для господарського розвитку основних трендів: ціннісної конкурентоспроможності, соціального партнерства та соціальної відповідальності [див.: 14]. Вони фундаментально закладені у традиційній *ментальності українського народу*, хоча в останні десятиріччя умови для укріплення цих трендів значно звужилися.

Це пов'язано з низьким рівнем довіри до влади, тенденцією до зниження рівня соціальної відповідальності, масовим банкрутством підприємств, зростанням рівня безробіття і суттєвим зменшенням сімейних доходів. Усі ці негативні наслідки бездумного запозичення сценарію шокової терапії досить чітко вказу-

ють, що сліпе копіювання схем дії іноземних інституцій наносить пряму шкоду національному розвитку. Тому вибірковий імпорт інститутів, що «прищеплюються» до національного культурного середовища, робити «необхідно вкрай обережно і поступово, проводячи селекцію за критерієм стратегічно ефективної комбінаторики власного та зовнішнього привнесеного, що передбачає, як мінімум, сумісність імплантатів із середовищем. Порушення принципу спадковості, в найкращому випадку, може призвести до відторгнення нових цінностей, моделей поведінки, організаційних структур. У найгіршому – до породження і вкоріненості в національний геном економічних химер. Останні не тільки паразитують на суспільних бюджетних фондах й позбавляють частки ресурсів розвитку національне відтворення, а й «обслуговують» канали імпорту надлишкової ентропії, що скидається розвинутими країнами в різних формах на економічну периферію» [15, с. 343-344].

Для виправлення ситуації наростання кризових явищ у національній соціально-економічній системі насамперед доцільно звернутися до глибинного розуміння держави-влади, яка має місію розробляти і реалізовувати Великий проект національного розвитку. Святе і вікове чинне покликання держави зводиться до облаштування просторово-часового місця сумісного проживання людей, коли кожна людина-особистість має стати *господарем*. Він повинен реалізовувати загальне благо, забезпечувати солідарні інтереси, свідомо задавати духовно-ціннісний смисл господарських перетворень на різних рівнях задля того, що «потрібне, дороге та цінне всім людям», що мешкають у державі.

Стратегічна суть і спрямованість дій держави-влади повинна базуватися саме на її духовно-ідеальних засадах, цінностях, поза якими неможливо говорити про продуктивність антикризових державних заходів, державної соціоекономічної політики. Найбільш важливі завдання держави в антикризовій діяльності зводяться до створення сприятливих умов для повсюдного розгортання архетипу свободи-відповідальності та виховання членів суспільства в дусі особистої, соціальної та універсумної відповідальності, осмисленої організації середовища соціального партнерства та довіри, як головного механізму національного відродження.

При розробці та реалізації національної стратегії духовно-ноосферно-сталого розвитку слід визнати, що на перший план вихо-

дить головна господарська функція держави – виконання основоположної ролі інноваційного суб'єкту *неодирижизму*, суть якого в умовах кризового глобального світу зводиться до творчо-координуючої діяльності єдиного владно-національного центру в руслі продуктивного впливу на господарські (духовно-соціально-сталі) процеси реформування сучасної цілісної життєдіяльності українського суспільства. Розуміння неодирижизму як визначальної інтеграційної функції держави як єдиного інноваційного владно-господарюючого центру з розробки та реалізації проекту національного відродження зараз стає надзвичайно актуальним як у теоретичному, так і у практичному плані.

Тут слід розуміти, що неодирижизм не зводиться лише до впровадження індикативного планування і зростання ролі сучасної держави у економічному розвитку, про що досить аргументовано показав Ф. Фукуяма в одній із останніх своїх монографій «Сильна держава». Зростання цієї ролі повинно відбуватися в рішеннях і діях, спрямованих на забезпечення симфонії господарського життя. Держава має розглядатися на зразок ролі диригента в симфонічному оркестрі. Її «м'яка сила» повинна надавати основний імпульс для гармонійного поєднання розрізнених зусиль різних господарюючих суб'єктів для забезпечення загальної гармонії господарського розвитку. В деякій мірі така симфонічна майже щоденна діяльність держави добре описана Л. Ерхардом в його книзі «Півстоліття розмислів» [16, с. 608]. І головне полягає в тому, щоб розуміти ту головну місію, яка стоїть нині перед державою і перед кожним громадянином.

Сьогоднішня ситуація в Україні ставить завдання, яке і 60 років тому поставало перед німецьким народом, – *вийти за рамки матеріального*. Як надзвичайно актуально для українців зараз звучать слова Л. Ерхарда, які він виголосив 12 березня 1956 року: «Ми сперечаємося із-за дрібних і незначних щоденних справ, забуваючи про те, що доля поклала на нас особливу місію. Сьогодні мені хотілося для початку достукатися до вашої совісті. Ми ще не видряпалися із халепи, поки що доводиться битися з труднощами сьогоднішнього дня, але слід пам'ятати: наша *сьогоднішня духовна і моральнісна позиція* уже зараз *визначає завтрашнє буття*» і якщо «кожний думає лише про себе і ніхто – про загальну справу! Коли, однак, економічна система – саме так стоїть зараз питання – *втрачає з виду ціле*, дозволяє затихнути почуттю

відповідальності та повністю забуває про любов до ближнього, то цій системі не приходить розраховувати на підтримку і визнання. Економічна система повинна бути неідеологізованою в своїх методах, але не в своїх цілях. І у політичному плані є загроза, що ми зіб'ємося не на той шлях, все більше вдосконалюючи державу добробуту, але *повністю зневажаючи людськими відносинами і вихованням почуття відповідальності у економіці та суспільстві*» [16, с. 346, 345] (виділено нами – О. З.).

Зараз основна мета функції неодирижизму держави визначається необхідністю організації продуктивного *духовно-ціннісного впливу* на господарські (духовно-соціально-сталі) процеси реформування сучасної життєдіяльності українського суспільства на засадах цілісності, довіри та відповідальності. При цьому слід звернути особливу увагу на рухливість міри ефективності реалізації державної функції неодирижизму. Досягнення такої міри в кожний момент відродження національного господарства повинне формуватися через можливість гнучкого ситуаційного сполучення заохочувально-орієнтованого впливу держави на загальні соціо-господарські процеси та прямого втручання владного центру в господарські реформи в окремі часові періоди, коли відбувається спотворення чи викривлення ціннісної основи національного господарського функціонування і розвитку. Проте при реалізації заходів політики неодирижизму не можуть піддаватися сумнівам принципи економічної самостійності приватних і національних агентів, їх ініціативність і конкурентоздатність, відповідальність за методи і результати господарської діяльності. Пряме втручання держави повинно бути досить обмеженим та замінюватися створенням таких умов, які б відкривали можливості господарського вибору тих напрямів і способів конкурентних дій, коли б господарюючі суб'єкти свідомо-відповідально могли «вписуватися» в ціннісно задані цілі та параметри відродження добробуту українського народу.

Слід розуміти, що інтегральна функція неодирижизму не визначається традиційною з її спрямуванням на економічне панування, а має переслідувати глибинну мету – *духовно-ціннісного цілісного господарського розвитку*, де економіка, економічна влада служить лише необхідним засобом цілісного життєтворчого розвитку. Неодирижизм повинен сприяти розвитку *самоорганізації* різних господарюючих суб'єктів на *всіх рівнях* народ-

ногосподарської трансформації, що створить нові можливості для синергетичного ефекту управління за рахунок широкого розвитку просторово-мережових інституційних структур і партнерських способів господарювання. При цьому сама держава при виконанні завдань національного господарського розвитку повинна у все більшій мірі набувати *статусу соціального партнера*, головна роль якого зводиться до створення загальних правових умов, «правил гри» та забезпечення їх виконання усіма господарюючими суб'єктами.

Таке розуміння партнерського статусу держави витікає з того, що загальна передумова необхідних господарських реформ полягає у висхідній ціннісно-якісній визначеності розробленої національної духовно-ноосферно-сталості стратегії. Це дозволить організувати сумісно-роздільне досягнення загальної мети національного відродження без ущемлення особистісних цілей самореалізації та сприятиме гармонійному поєднанню інтересів різних суб'єктів.

Висновки. Новий постнекласичний формат дослідження господарюючої людини, що опирається на аксіому про єдину трипостасну –духовно-біо-соціальну природу людини; уном людяності та архетип «свобода-відповідальність», особистість як базовий свободо-відповідальний творчий суб'єкт господарських трансформацій, а також перехід до ціннісно-раціонального формату, дозволяє формувати антикризову національну цілісну відроджувальну стратегію духовно-ноосферно-сталого господарського розвитку. Її сутність полягає у тому, що вона дозволяє органічно поєднувати у процесі взаємодії три основоположні сфери пізнання-господарювання сучасної людини-особистості: духовний світ; світ науки і людського розуму; матеріально-технічний світ забезпечення життєдіяльності як сфери перетворення Природи. При цьому енергії духовності пронизують усі три вказані світи. Духовність постає особливим повсюдним «клеєм», що пропитує і поєднує ці світи в життєтворчу єдність, яка є господарством свободо-відповідальної творчої особистості.

Особливу роль у формуванні та реалізації вказаної стратегії належить неодирижизм держави, який стає вищим проявом духовно-ідеального в господарському перетворенні матеріального світу: ідеально-свідоме створює бажану картину-проект якісно іншого буття і через неодирижизм такий проект може бути втілений в цілісну життєдіяльність

людини. Розуміння та усвідомлення неодирижизму як всезагальної ідеальної діяльності по розробці загальної справи національного відродження – духовно-ноосферно-сталого господарської стратегії та організації її реалізації свідчить про те, що зараз саме неодирижизм стає необхідною визначальною ціннісною інтегральною функцією-формою сутнісного служіння людині та українському народу.

Синергійна ефективність неодирижизму держави повинна розглядатися у форматі осягнення цілісного буття і знаходження-

затвердження умов-форм реалізації імперативу виживання людини і людства в наявній глобально-кризовій ситуації та посткризовому розвитку України. Механізмом досягнення такої ефективності має стати широко розвернуте соціальне партнерство як головна організаційна форма об'єднання різноманітних ресурсів усіх суб'єктів національного відродження, які у своїх практичних дії мають виходити з людських цінностей, які заковані в унімі духовно-біо-соціальної природи людини-особистості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Флоренский А. У водоразделов мысли: Черты конкретной метафизики. – М.: АСТ: АСТ МОСКВА, 2009.
2. Хоркхаймер М. Затмение разума. К критике инструментального разума. – М.: «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2011.
3. Туган-Барановский М. И. Современный социализм в своем историческом развитии. – СПб.: Типография «Будущность», 1906.
4. Задорожный Г. Обновление методологии как условие возрождения экономики // https://zn.ua/article/print/macrolevel/obnovlenie-metodologii-kak-uslovie-vozhrozhdeniya-ekonomiki-265812_.html
5. Ахиезер А. С. Россия: критика исторического опыта (Социокультурная динамика России). Том 1. От прошлого к будущему. 2-е изд. перераб. и доп. – Новосибирск: «Сибирский хронограф», 1997.
6. Талбот А. Голографическая Вселенная. – М.: Издательский дом «София», 2005.
7. Дерлугьян Г. Кризис прежнего, возможности нового // Развитие и экономика, № 12, февраль 2015 // (<http://spkurdyumov.ru/biology/krizis-prezhnego-vozmozhnosti-novogo/>).
8. Келле В. Ж. Интеллектуальное и духовное начала в культуре. – М.: ИФРАН, 2011.
9. Гроф С. Психология будущего: Уроки современных исследований сознания. – М.: ООО «Изд-во АСТ», 2003.
10. Гроф С., Гроф К. Неистовый поиск себя: Руководство по личностному росту через кризис трансформации. – М.: ООО «Изд-во АСТ» и др., 2003.
11. Быстряков И. К. Интерпретация идей хозяйствования С. Н. Булгакова сквозь призму современных проблем развития // Булгаков С. Розмисли. Творча спадщина у контексті ХХІ століття / За ред. В. Д. Базилевича. – К.: Знання, 2006.
12. Задорожный Г. В. Духовно-ноосферно-устойчивое хозяйственное развитие как стратегический вектор возрождения украинского общества. – Харьков: ВННОО имени В. И. ВЕРНАДСКОГО, 2015.
13. Задорожный Г. В., Олефир В. Н. Духовно-устойчиво-ноосферное развитие как смысло-понимательно-человечное хозяйственное спасение человека // Социальная экономика. – 2013. – № 1.
14. Діагностика стану та перспективи розвитку соціальної відповідальності в Україні (експертні оцінки): монографія / О. Ф. Новікова, М. Є Дейч, О. В. Панькова та ін.; НАН України, Ін-т економіки пром-ті. – Донецьк, 2013.
15. Завгородня О. О. Інноваційна динаміка національної економіки: монографія. – Дніпропетровськ: Пороги, 2014.
16. Эрхард Л. Полвека размышлений: Речи и статьи. – М.: Руссико: Ордынка, 1993.

REFERENCES:

1. Florensky A. In watershed thoughts: The features of concrete metaphysics. – Moscow: AST: AST MOSCOW, 2009.
2. Horkheimer M. Eclipse of the mind. To criticize the instrumental mind. – Moscow: "Canon +" Rehabilitation Center, 2011.
3. Tugan-Baranovsky MI Modern socialism in its historical development. – St. Petersburg: Printing house "The Future", 1906.
4. Zadorozhny G. Update of the methodology as a condition for the revival of the economy // https://zn.ua/article/print/macrolevel/obnovlenie-metodologii-kak-uslovie-vozhrozhdeniya-ekonomiki-265812_.html

5. Akhiezer A. S. Russia: A Critique of Historical Experience (Socio-Cultural Dynamics of Russia). Volume 1. From the past to the future. 2nd ed. redone and add – Novosibirsk: "Siberian Chronograph", 1997.
6. Talbot A. Holographic Universe. – Moscow: Publishing House "Sofia", 2005.
7. Derlugyan G. The Crisis of the Past, Opportunities New // Development and Economics, No. 12, February 2015 // (<http://spkurdyumov.ru/biology/krizis-prezhnego-vozmozhnosti-novogo/>).
8. Kelle V. Zh. Intellectual and spiritual beginnings in culture. – M.: IFAN, 2011.
9. Grof S. Psychology of the Future: Lessons from Modern Studies of Consciousness. – M.: LLC "Publishing AST", 2003.
10. Grof S., Grof K. The Furious Search For The Self: The Guide to Personal Growth Through the Transformation Crisis. – M.: Izdvost AS, Ltd., 2003.
11. Bystryakov IK, Interpretation of the ideas of the management of SN N. Bulgakov through the prism of contemporary development problems // Bulgakov S. Puzzmili. Creative Legacy in the Context of the 21st Century / Ed. V.D. Bazilevich. – K.: Knowledge, 2006.
12. Zadorozhny GV Spiritual and noospheric sustainable economic development as a strategic vector of the revival of Ukrainian society. – Kharkiv: VNNOO named after V. I. VERNADSKY, 2015.
13. Zadorozhny GV, Olefir VN Spiritually-steady-noospheric development as meaning-meaning-human economic salvation of a person // Social economy. – 2013. – No. 1.
14. Diagnostics of the state and prospects of development of social responsibility in Ukraine (expert assessments): monograph / O.F. Novikova, M.E. Deych, O.V. Pankova and others; National Academy of Sciences of Ukraine, Institute of Economics of Industrialists. – Donetsk, 2013.
15. Zavgorodnya O. O. The Innovative Dynamics of the National Economy: Monograph. – Dnipropetrovsk: Thresholds, 2014.
16. Erhard L. A half-century of reflection: Speeches and articles. – Moscow: Russky: Ordynka, 1993.